

Джерела та література

1. Возрождение ФНС // Независимая газета. – 1994. – 22 окт. – С.1.
2. Гельман В. Оппозиция в России: вымирающий вид? / В. Гельман // Полис. – 2004. – № 4. – С. 53 – 60.
3. Дадияни Л. О попытках создания в России лево-правого блока оппозиционных сил. 1989 – 1996 гг. / Л. Дадияни. – М.: Институт социологии РАН, 1997. – 112 с.
4. Ефанова Е., Лукьяненко К. Оппозиция и стабильность в Российской Федерации: институционализация и конфигурация / Е. Ефанова, К. Лукьяненко // Известия Саратовского университета. Серия “Социология. Политология”. – 2012. – Том 12. – Вып. 4. – С. 89 – 93.
5. Жуков А. Формирование, развитие и деятельность российской многопартийной политической оппозиции в 1991 – 1997 гг. / А. Жуков. – М.: Институт защиты предпринимателя, 1999. – 306 с.
6. Кононенко Н. Ліберальна опозиція в Росії: міф чи реальність? / Н. Кононенко // Наукові записки інституту політичних і етнопольтичних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України. – 2014 / 2 (70). – С. 91 – 106.
7. Королевська А. Політична толерантність у відносинах влада-опозиція в Росії / А. Королевська // Гілея: науковий вісник. – 2014. – Вип. 87. – С. 410 – 414.
8. КПРФ перешла в непримиримую оппозицию // Независимая газета. – 1997. – 19 апр. – С. 2.
9. О создании ФНС // Известия. – 1993. – 23 окт. – С. 2.
10. Программа минимум «Национальное действие» // Известия. – 1994. – 2 окт. – С. 3.
11. Россия: партии, выборы, власть / Под. Ред. Краснова В. – М.: Обозреватель, 1996. – 654 с.
12. Фоменков А. Общероссийский народный фронт и объединённая оппозиция начала 1990-х гг.: к вопросу о преемственности / А. Фоменков // Ветник МГУ. Серия 12. Политические науки. – 2013. - № 6. – С. 41 – 47.
13. Чуланов Ю. Власть и политическая оппозиция в современной России / Ю. Чуланов. – СПб.: Изд-во СПб ГУЭФ, 1999. – 259 с.

УДК 94:327 «1991/2015»

В. Дуляницький

ГЕОПОЛІТИЧНА СИТУАЦІЯ В СВІТІ ПІСЛЯ ЗАКІНЧЕННЯ ХОЛОДНОЇ ВІЙНИ

В статті розглянуто проблеми сучасної геополітичної ситуації в світі. Зокрема визначено, що Сполучені Штати Америки після закінчення «холодної війни» зайняли лідируючу позицію. На міжнародну арену виходить ряд інших держав та політичних блоків держав, зокрема, такі як Росія, Китай, Японія, Європейський союз тощо. Також в статті розглядається проблема перерозподілу сфер впливу між могутніми державами та політичними союзами держав після розпаду Радянського Союзу та закінчення «холодної війни», а також явище провокації військових конфліктів в різних регіонах планети для послаблення стратегічного становища того чи іншого геополітичного суперника.

Ключові слова: геополітика, «холодна війна», біполярність, гегемонія.

The article investigates modern geopolitical situation in the world. In particular, it was estimated that the United States of America took a dominant position after the end of the “Cold War”. A range of other countries and political coalitions appear at the international stage, in particular, such countries as Russia, China, Japan, European Union etc. The article also covers the issue of spheres of influence redistribution between the powerful countries and political unions of the countries after the Soviet Union decay and the end of the “Cold War”. The fact of military conflict provocative acts in different areas of the planet intended to mitigate the strategic situation of one or the other geopolitical rival.

Key words: geopolitics, “cold war”, bipolarity, hegemony.

Біполярність часів "холодної війни" із розпадом Радянського Союзу змінюється на багатополосність. Але в світі ще зберігається потенціал як для подальшої поляризації сил, так і для внутрішніх конфліктів національного та релігійного характеру. Неможливість врегулювати ці конфлікти (Близький Схід, Югославія, Чечня, Камбоджа) традиційними дипломатичними і, навіть, військовими засобами є новою реальністю сучасного світу.

Наприкінці ХХ - на початку ХХІ століть важливого значення у світі набуває загострення відносин між розвинутими країнами, де панують право, матеріальний добробут, демократія та країнами «третього світу» з їх економічними кризами, політичною нестабільністю, до яких додаються релігійний екстремізм, наркобізнес та тероризм [2, с.93].

Розгляд розвитку сучасної геополітичної ситуації свідчить, що на рубежі ХХ-ХХІ століть формується нова багатопольярна модель світового устрою, в якій поряд зі США з'являються нові центри сили, такі як Китайська народна республіка, Європейський Союз, Російська Федерація. Суб'єктивні інтереси кожної з цих країн не співпадають у всіх сферах суспільного життя, що призводить до боротьби та протистояння між ними як на світовому, так і на континентальному рівнях. Внаслідок цього відбувається посилення світової нестабільності, початок громадянських та міждержавних війн та збройних сутичок. При цьому спостерігається і зниження результативності діяльності головних міжнародних інституцій – ООН та ОБСЄ, в політичному вирішенні тих міжнародних проблем, які існують на даний час. Про це свідчать війни в Лівії, Грузії, Іраку, Україні, виникнення заморожених конфліктів по типу Молдова - Придністров'я, а також розв'язання сирійського питання. Поглиблення процесів глобалізації надає імпульс передовим країнам до певних поступок для вирішення глобальних проблем світової безпеки. Доказом такої домовленості є договір між США та РФ – СНО-3, підписаний в 2010 році, який прогнозує перевірку та запровадження обмежень на стратегічні ядерні та наступальні озброєння [3, с.102].

Провідною рушійною силою у світі і нині є наддержава США, якій характерна політика спрямована на збереження та посилення своїх геополітичних позицій. Про це свідчать кілька стратегічних заходів США, які за своїми здобутками, можна зрівнювати з результатами Другої світової війни чи розпадом Радянського Союзу. Так, на протязі останнього двадцятиліття Сполученим Штатам Америки вдалося досягти низки кардинальних змін у найбільш вагомих сферах, що стосуються національних інтересів країни.

США вдалося зміцнити та укріпити власну безпеку і посилити наступальний потенціал щодо досягнення своїх геополітичних цілей. Нині до даних цілей відносять заходи з утримання здобутків, які США виборола у «холодній війні», подальше зміцнення позицій на світовій арені, а також знищення загроз з боку потенційних супротивників чи геополітичних суперників [1, с.88].

Згідно з оцінками західноєвропейських експертів на цьому етапі одним із способів досягнення бажаного є реалізація Сполученими Штатами Америки так званої стратегії «керування криз та конфліктів» на регіональному рівні, для чого активно залучаються союзники по НАТО.

Прикладом даної концепції можуть служити воєнні операції США в Лівії, Афганістані, Іраку та Сирії, а також підтримка рухів продемократичного характеру в країнах Магрибу та Близького Сходу (так звана «арабська весна»).

Втілюючи в життя наведену вище стратегію, США та їх союзники підтримують виступи сирійської опозиції проти режиму президента Сирії Б.Асада, якого підтримує Росія. Усунення від влади Б.Асада надасть можливість Сполученим Штатам Америки в

майбутньому зміцнювати своє становище на Близькому Сході. Зміниться ситуація також з балансом сил на Близькому Сході, посилюватимуться регіональні позиції США та їхніх партнерів з числа арабських країн. В той же час очікується послаблення впливу Росії. Утворюється сприятливі умови для втілення в життя американсько-європейської концепції щодо утворення так званого «Нового шовкового шляху», а також для посилення енергетичної безпеки ЄС через прокладення нових нафтово-газових та торговельних коридорів з країн Європейського союзу до Азії в обхід РФ [4, с.301].

США використовують у власних інтересах також процеси, пов'язані зі світовою економічною кризою. Впливаючи на ці процеси, їм вдається спровокувати соціальні заворушення у «гарячих» країнах та стримувати ЄС і послаблювати Росію, Китай та інших своїх супротивників [4, с.205].

Усе це зумовлює світові геополітичні зміни як в Європі, Азії, так і в Африці та на Близькому Сході, посилюючи та зміцнюючи позиції США в усьому світі.

НАТО все більше стає організацією вираження інтересів США. На цьому тлі важливими питаннями у діяльності Північноатлантичного альянсу є зменшення оборонних витратів країнами-членами організації через загострення їх внутрішніх економічних проблем, а також через внутрішні розбіжності у поглядах між членами НАТО на цілі його діяльності в майбутньому. Водночас, як показали військові події в Лівійській джамахірії, без США НАТО не спроможне проводити тривалі операції [4, с.256].

Міжнародними незалежними економістами та політологами визнано, що на сучасному етапі позицію другого за своїм потенціалом центру сили та економічної потужності у світі завойовує Китай, який нарощуючи свою військову потужність та швидко економічно розвиваючись, вже наздоганяє США. Щоправда, Китайська народна республіка поки що не показує себе в якості світового лідера і зосереджує свою увагу на зміцненні своїх позицій в Азії. Прагнучи остаточно закріпитись в Азії, Китай вдається до поступових заходів воєнного, політичного та економічного характеру. Зокрема реорганізовує армію, модернізує озброєння, бере участь в усіх міжнародних форумах та організаціях, що здійснюють вплив на певні сфери міжнародної політики, ефективно розвиває та модернізує економіку, особливо хімічну, важку промисловість, та вкладає значні інвестиційні надходження в інноваційні високоточні технології.

До напрямів діяльності КНР можна також додати збереження та посилення китайських позицій на ринках Сполучених Штатів Америки, Канади, та завоювання ринків збуту своєї продукції в країнах Африки, Європи.

Росія є також важливим гравцем на міжнародній політичній арені. Вона відстоює власні інтереси і вважає себе провідним світовим лідером, таким як США. Одним із найдієвіших інструментів з реалізації своєї зовнішньої політики Росія надалі використовує газовий чинник як спосіб тиску на інші країни. На сьогодні найбільш актуальними проблемами у відносинах сторін постають плани Сполучених Штатів Америки і НАТО з розгортання системи протиповітряної оборони в країнах Центрально-Східної Європи. Також зберігаються відмінності в поглядах між Заходом та Росією і в питаннях впливу на країни пострадянського простору, обмеження звичайних (неядерних) озброєнь в Європі [3, с.93].

Окремим центром сили на світовій арені виступає Європейський Союз — об'єднання держав західної та центральної Європи зі спільною зовнішньою та оборонною політикою, єдиною валютою (окрім Данії і Великобританії) та спільною економічною політикою. При цьому основним політичним та економічним партнером ЄС залишаються США, що обґрунтовується спільністю інтересів обох сторін, незважаючи на прагнення деяких європейських країн (в першу чергу Франції і Німеччини) посилити роль ЄС у регіональних та світових процесах. Нині великою проблемою для Європейського Союзу є погіршення економіки деяких країн-членів. Найскладніша ситуація спостерігається в Греції, Іспанії та Румунії. Найсильнішими в економічному плані державами ЄС є Німеччина, Франція та Великобританія. Можливості ЄС щодо реалізації програм свого економічного розвитку, посилення європейської оборонної складової та розвитку співробітництва з країнами-партнерами помітно зменшуються [2, с.152].

Отже, можна зробити висновок, що геополітична ситуація в світі наприкінці ХХ - на початку ХХІ століття характеризується наявністю однієї наддержави – США, і ряду країн, які є також важливими центрами впливу на політичну, економічну та соціальну ситуацію в світі. До таких країн зазвичай відносять Росію, Великобританію, Німеччину, Францію, Китай.

Джерела та література

1. Бжезінський З. Велика шахівниця. Американська першість та її стратегічні імперативи. / З. Бжезінський – Львів: Лілея-НВ, 2000. – 236 с.
2. Гаджиев К. Введение в геополитику: Учебник. / К. С. Гаджиев – М.: Логос, 2003. – 432 с.
3. Геополитика: Підручник / А. І. Кудряченко, Ф. М. Рудич, В. О.— К.: МАУП, 2004. – 296 с.
4. Киссинджер Г. Нужна ли Америке внешняя политика? К дипломатии для XXI века. / Г. Киссинджер.- Пер. с англ. Под ред. В.Л. Иноземцева. – М.: Ладомир, 2002. – 352 с.

УДК 94(420).086+327.56(061.1)

А. Грубінко

АТЛАНТИЗМ ЯК ПРИНЦИП І ФАКТОР ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ У СФЕРІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ПОЛІТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ: ТЕОРЕТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ АНАЛІЗ

У статті проаналізовано поняття атлантизму та його роль у зовнішній політиці Великої Британії у сфері європейської політичної інтеграції. На основі вивчення наукових підходів до трактування поняття “атлантизм” автором подано його оригінальне визначення. Обґрунтовується твердження, що атлантизм є одним з головних принципів і факторів зовнішньої політики країни у сфері європейської політичної інтеграції. Подано міркування щодо впливу атлантизму на європейську політику Британії в історичній ретроспективі.

Ключові слова: атлантизм, Велика Британія, європейська політична інтеграція, ЄС, СЗППБ, британо-американські “особливі відносини”.

In the article the concept of Atlanticism and its role in the foreign policy of Great Britain in the field of European political integration are analysed. Author was gave original determination of this concept on the basis of research modern scientific goings to interpretation the concept “Atlanticism”. A conceptual statement is grounded, that Atlanticism is the one of main principles and factors of foreign policy of country in the field of European political integration. Statement in relation to influence of Atlanticism in the European policy of Great Britain in a historical retrospective is given.

Key words: Atlanticism, Great Britain, European political integration, EU, CFSP, Britain-American “special relations”.

У зв'язку з сучасними неоднозначними тенденціями розвитку політичних процесів в Європі та новітніх загроз системі європейської безпеки актуальним є вивчення феномену атлантизму як одного з головних принципів зовнішньої політики Великої Британії на європейському напрямі, що особливо чітко і системно проявляється в участі цієї країни у механізмах європейської політичної інтеграції, зокрема її новітньої форми – Спільної зовнішньої політики і політики безпеки (далі – СЗППБ) Євросоюзу. Водночас атлантизм виступає фактором євроінтеграційної політики офіційного Лондона, що об'єктивується в британо-американських відносинах.